

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 7

ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКОСТІ ЗВУКУ у ПОВІТРІ МЕТОДОМ РЕЗОНАНСУ

1 МЕТА РОБОТИ

- Вивчення умов поширення звукових хвиль у пружних середовищах.
- Визначення швидкості звуку у повітрі методом резонансу

2 ПРИЛАДИ І НЕОБХІДНЕ ПРИЛАДДЯ

1. Установа для вимірювання довжини стоячої звукової хвилі.
2. Генератор звукової частоти (ГЗЧ).

3 ОПИС ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ УСТАНОВКИ І

МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Процес поширення коливань у просторі називається хвилею. Швидкість U поширення поздовжніх пружних хвиль у газах:

$$V = \sqrt{\frac{\gamma RT}{M}}, \quad (1)$$

де γ - коефіцієнт Пуассона (для повітря $\gamma = 1,4$); $R = 8,31 \frac{\text{Дж}}{\text{моль} \cdot \text{К}}$ - молярна газова стала; T - температура за шкалою Кельвіна; M - молярна маса (для повітря $M = 29 \cdot 10^{-3} \frac{\text{кг}}{\text{моль}}$).

Відстань, на яку поширюється хвиля за час періоду T коливань частинок середовища називається довжиною хвилі λ :

$$\lambda = VT. \quad (2)$$

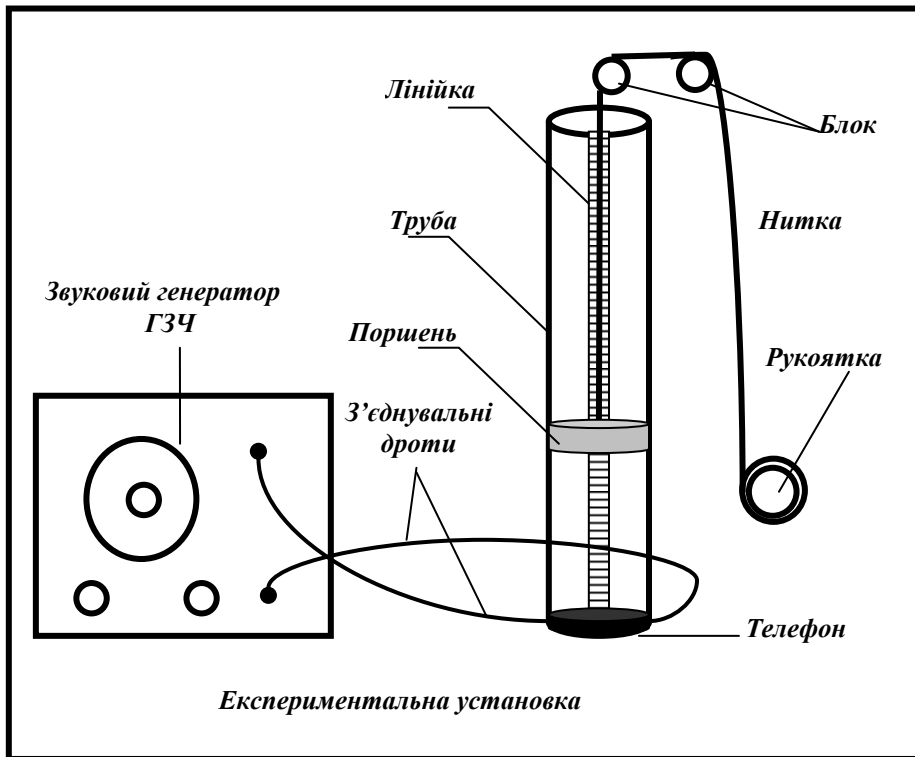
Враховуючи, що $T = \frac{1}{\nu}$ (ν – частота коливань), одержимо

$$V = \lambda \nu. \quad (3)$$

Установа складається з скляної труби, закріпленої у вертикальному положенні на стіні. На трубу наклеєна смужка з міліметровим масштабом. У нижній частині труби встановлений телефон, підключений до звукового генератора. Усередині труби розташований поршень, підвішений на нитці. Нитка перекинута через блок, що знаходиться біля верхньої частини труби, і

прикріплена до іншого блока, за допомогою якого, обертаючи його рукоятку, можна переміщувати поршень у трубі.

В установці виникають стоячі хвилі при накладанні двох зустрічних плоских хвиль з однаковою амплітудою. Рівняння хвиль, що накладаються

прямої, що йде від телефону $x_1 = A \cos(\omega t - kx)$,

і відбитої від поршня $x_2 = A \cos(\omega t + kx)$,

де $k = \frac{2\pi}{\lambda}$ - хвильове число.

Стоячою така хвиля називається тому, що енергія коливального руху не переміщується в просторі, оскільки однакові її кількості переносяться в протилежних напрямках. Практично стоячі хвилі виникають при відбитті хвиль від перешкод, наприклад, при генеруванні коливань у стовпі повітря, в трубі з обмеженим об'ємом рідини, сталевій струні (гітари), стрижні або пластині.

Рівняння стоячої хвилі має вигляд

$$y = \left(2A \cos 2\pi \frac{x}{\lambda} \right) \cos \omega t. \quad (4)$$

$$\text{Амплітуда стоячої хвилі} = 2A \cos 2\pi \frac{x}{\lambda}.$$

7 КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

- 1 Які хвилі називаються пружними? Які типи хвиль Вам відомі? Наведіть приклади поздовжніх і поперечних хвиль в пружному середовищі.
- 2 Як обчислюється фазова швидкість поперечних пружних хвиль?
- 3 Як визначається швидкість звуку в ідеальному газі?
- 4 Дайте визначення об'ємної густини енергії пружної хвилі? Як обчислити цю енергію?
- 5 Які коливання називаються вимушеними? Запишіть диференціальне рівняння вимушених коливань.
- 6 Явище механічного резонансу. Яку частоту називають резонансною?
- 7 Що називається інфразвуком і ультразвуком? Їхні прояви в природі та застосування.
- 8 Як зміниться швидкість звуку у повітрі при збільшенні його температури від 100К до 400К?
- 9 Як визначається швидкість звуку в газах, рідинах та твердих тілах?
- 10 Побудуйте графік залежності від часу густини енергії $\omega(t, x = \lambda/8)$ для стоячої хвилі з одним закритим кінцем. Густина повітря дорівнює ρ_0

Дата виконання лабораторної роботи: _____

Відмітка про виконання лабораторної роботи: _____

Відмітка про захист лабораторної роботи: _____

У точках, де $2\pi \frac{x}{\lambda} = \pm n\pi$ ($n = 0, 1, 2, 3, \dots$), амплітуда коливань досягає максимального значення ($2A$). Ці точки називаються **пучностями стоячої хвилі**.

$$x_{\text{пучн}} = \pm n \frac{\lambda}{2} \quad (n = 0, 1, 2, 3, \dots). \quad (5)$$

У точках, для яких $2\pi \frac{x}{\lambda} = \pm \left(n + \frac{1}{2} \right) \pi$ ($n = 0, 1, 2, 3, \dots$), амплітуда

коливань обертається в нуль. Ці точки називаються **вузлами стоячої хвилі**. Точки середовища, що знаходяться у вузлах, у коливаннях участі не беруть.

Координати вузлів мають значення

$$x_{\text{вузл}} = \pm \left(n + \frac{1}{2} \right) \frac{\lambda}{2} \quad (n = 0, 1, 2, 3, \dots). \quad (6)$$

Відстань між сусідніми пучностями так само, як і відстань між сусідніми вузлами називається довжиною стоячої хвилі. Вона дорівнює половині довжини біжучої хвилі

$$\lambda_{\text{ст}} = \frac{\lambda}{2}. \quad (7)$$

4 ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ РОБОТИ

1 Включити ГЗЧ, установити зазначену викладачем частоту. Прогріти генератор протягом 5 хвилин. Встановити поршень у крайнє нижнє положення.

2 Повільно і рівномірно відсовуючи поршень від телефону, за максимальною гучністю звуку встановити положення пучностей стоячої хвилі, зафіксувавши його за по шкалі на трубі установки. Виконати 6 вимірювань (залежно від частоти генератора). Результати занести в табл.1.

3 Двічі змінити частоту і повторити вимірювання. Результати занести в табл.1. Виключити ГЗЧ.

4 Визначити значення відстані між сусідніми пучностями для кожної частоти. Результати записати в табл.2.

5 Визначити середнє значення відстані між сусідніми пучностями для кожної частоти $\langle \Delta x_{\text{пучн}} \rangle$.

$$\langle \Delta x_{\text{пучн},1} \rangle = \quad \langle \Delta x_{\text{пучн},2} \rangle = \quad \langle \Delta x_{\text{пучн},3} \rangle =$$

Результати записати в табл.3.

ТАБЛИЦЯ 1

$\nu_1 =$	$x_{\text{пучн}}$												
$\nu_3 =$	$x_{\text{пучн}}$												
$\nu_3 =$	$x_{\text{пучн}}$												

ТАБЛИЦЯ 2.

$\nu_1 =$	$\Delta x_{\text{пучн}}$												
$\nu_3 =$	$\Delta x_{\text{пучн}}$												
$\nu_3 =$	$\Delta x_{\text{пучн}}$												

6 Підрахувати довжину біжучої хвилі для кожної з частот.

$$\lambda_{\text{біж},1} = \quad \lambda_{\text{біж},2} = \quad \lambda_{\text{біж},3} =$$

Результати записати в табл.3.

7 З використанням формули $V = \lambda \nu$ визначити швидкість звуку.

$$V_{\text{зв},1} = \quad V_{\text{зв},2} = \quad V_{\text{зв},3} =$$

Результати записати в табл.3.

8 Знайти середнє значення швидкості поширення звукової хвилі в повітрі.

$$\text{Результати записати в табл.3. } \langle V_{\text{зв}} \rangle = \frac{1}{3}(V_{\text{зв},1} + V_{\text{зв},2} + V_{\text{зв},3})$$

$$\langle V_{\text{зв}} \rangle =$$

9 За формулою $\Delta V = \langle V \rangle \left(\frac{\Delta \lambda}{\lambda} + \frac{\Delta \nu}{\nu} \right)$ підрахувати абсолютну похибку

вимірювань. При цьому $\Delta \lambda$ розраховується за результатами вимірювань, в той час як $\Delta \nu$ можна визначити за допомогою шкали ГЗЧ (або за паспортними даними ГЗЧ).

$$\Delta V =$$

10 За формулою $V = \sqrt{\frac{\gamma RT}{M}}$ для відомої температури повітря в лабораторії

підрахувати теоретичне значення швидкості звуку в повітрі і порівняти з даними, отриманими експериментально.

$$V_T =$$

ТАБЛИЦЯ 3.

$\nu,$ Гц	$\langle \Delta x_{\text{пучн}} \rangle,$ м	$\lambda_{\text{біж}},$ м	$\Delta \lambda_{\text{біж}},$ м	$V_{\text{зв}},$ м/с	$\langle V_{\text{зв}} \rangle,$ м/с	$\Delta V_{\text{зв}},$ м/с	$V = \langle V_{\text{зв}} \rangle \pm \Delta V_{\text{зв}},$ м/с
$\Delta V =$							

6 ВИСНОВКИ